פ"ד ה"ב התולש דברים התולשים אותן וכו' אמנם מה שרצה המנ"ח לומר דגם לדעת התוס' יהא לקט מה"ת בקטניות וירקות תמוה מאד לומר כן דאם בפאה דאיכא קראי לרבות אמרי' דאסמכתא נינהו כ"ש בלקט דליכא קרא לרבות ואי משום דכתיב קציר גם גבי פאה כתיב קציר ולמה יהא לקט חמור מפאה והר"ש כ' בפ"ק דפאה מ"ד דל"ש קצירה אלא בתבואה.

ובישועות מלכו ריש הל' מתנות עניים כ', וראיתי להרב בקרבן אהרן פרשת קדושים שכתב אהא דתנן תולש מלא קומצו כגון עדשים ופולין, ולענ"ד צע"ג דנראה דאין לקט נוהג כלל רק בה' מינים, תדע דהא אפי' באילנות דחייבין בביכורים אינו נוהג וכש"כ בזרעים דלדעת קצת פוסקים ז' מינים שחייבים בביכורים נוהג בהן תרומות ומעשרות.

אם תלישה ביד מחייב בפאה ובלקט

ב] **בגמ' חולין קלז.** נחלקו ר' יוסי ורבנן האם תולש בידו הוי קצירה לגבי לקט. וכתב הגר"א בשנו"א דמתני' סתמה כרבנן דתלישה נמי הוי לקט. אמנם **הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ד ה"א** פסק כר' יוסי ואעפ"כ הביא דברי המשנה שם. וכתב **בשערי אמונה** דהרמב"ם מפרש מתני' בדברים שדרכן לתלוש ביד כמבואר בגמ' שם דמודה ר' יוסי במידי דאורחיה לתלוש וכ"כ הרמב"ם שם ה"ב דאם תלש דברים שתולשים אותם הנופל מתחת ידו הוי לקט. ועי' דרך אמונה הל' מתנות עניים פ"א ה"א ס"ק ובביאור ההלכה שם, אם לגבי פאה ג"כ הוי הדין כן, או דשם גם תולש דבר שאינו דרכו לתלוש מחייב בפאה.

תלש מלא קמצו הכהו קוץ ונפל מידו לארץ הרי הוא של בעל הבית

ג] **הר"ש הביא דרשת התו"כ** דילפינן מלקט קצירך וכתב דהיינו משום דנשר מחמת אונס ולא מחמת הקצירה, וכ"כ הריבמ"צ דממעט אונסין. אמנם **בפי' הראב"ד לתו"כ** כתב דהיינו משום דנפל מידו לאחר הקצירה ואין לקט אלא כשנפל בשעת הקצירה.

והמשנה ראשונה דן האם הא דקתני בשעת הקצירה הוא דוקא אבל אם נפל לאחר הקצירה לא הוי לקט או דלמא דאף בנפל לאחר שעת הקצירה הוי לקט והא דקתני בשעת הקצירה היינו שנפל מחמת הקצירה ולא מחמת דבר אחר. וכתב דמדברי הרמב"ם משמע דבשעת הקצירה דוקא וכן מבואר מדברי הראב"ד. אמנם מדברי הר"ש והריבמ"צ שפירשו הטעם דהכהו קוץ אי"ז לקט משום דהוי אונס מבואר דאף לאחר הקצירה אם לא נפל מחמת אונס הוי לקט.

וכ"כ **החזו"א מעשרות סי' ז ס"ק י** דאף אם נפל מידו לאחר הקצירה כל שנפלה שבולת קודם שהניחן מידו לארץ הוי לקט, דעיקר דין לקט היינו כל שהקצירה הפילה שבולת אחת או שתים בודדות ואינן נוגעות עם שאר הקציר ולקט כולל ב' דברים א' שמקבץ בידו שבלים וקוצר ונפלה אחת או שתים מן השבלים על הארץ, ובאופן שמקבץ בידו שבלים וקוצר כל שנפלה שבולת קודם שהניחן מידו לארץ הוי לקט ב' שקצר שבלים כמות שהן בלא לקבצן בידו ונפלה שבולת מן הצד ולא ביחד עם כל השבלים, ולפ"ז כתב דה"ה בקצירה ע"י מכונה כמו שנהגו בזמנינו נמי איכא לקט.

ב. תוך היד ותוך המגל לעניים אחר היד ואחר המגל לבעל הבית ראש היד וראש המגל רבי ישמעאל אומר לעניים רבי עקיבא אומר לבעל הבית

שיטת הראשונים בביאור מתני'

ד] **הר"ש הר"ש והריבמ"צ** פי' דהיינו משום דמה שנפל מתוך היד ומתוך המגל הרי זה דרך קצירה וחשיב קצירך אבל אחר היד ואחר המגל אי"ז כדרך קצירה. **והראב"ד בתו"כ** כתב דתוך היד ותוך המגל חשיב בשעת קצירה אבל אחרי היד ואחורי המגל לא חשיב בשעת קצירה. **ובתוס' א"ש** ביאר דאחורי היד ואחורי המגל כיון שאינו עוסק עתה לקצור השבלים שאינם בידו לא חשיב שעת הקציר, ומבואר דאף להראב"ד אי"ז כללא דכל שהוא בשעת הקצירה הוי לקט אלא בעינן שיפול ע"י הקצירה אלא דס"ל דבהכהו קוץ דעוסק לקצור את אלו והנפילה באה אף ע"י קצירתו חשיב שפיר ע"י הקצירה אא"כ הוי אחר שעת הקצירה משא"כ אחורי היד ואחורי המגל דאינו עוסק בקצירת אלו אי"ז ובקוצרך. **הרא"ש** כתב דאחרי היד ואחורי המגל היינו כל שנפל מחמת נדנוד היד ומחמת נדנוד המגל וכ"כ **הרע"ב**. ופי' **התוי"ט** דמה שנופל ע"י נדנוד היד וע"י נדנוד המגל חשיב מחמת אונס וכדבריו מבואר **ביראים מ' ק"כ והסמ"ג ל"ת רפ"א. הר"ש משנץ** בתו"כ פי' את המשנה וכדבריו כתב **הרש"ש** וכיון לזה מדעתו דהכא מיירי לגבי דהכא מיירי לגבי לקט במחובר דכל שבולת שהיא בתוך המגל ונמלטה מהקציר ולא נקצרה הוי לקט ומשום דקרינן בה נמי קצירך, אבל שבולת שהיתה אחורי המגל לא הוי בכלל קצירך ואינה לקט.

אם יכול להוסיף על לקט

ה] חידוש עצום הביא ספר **מגן דוד** (להגאון ר' דוד יצחק אסתרמן מקובנא) לקמן פ"ה מ"א כ', דבעה"ב יכול להוסיף על הלקט כל זמן שלא זכו בהם העניים. **ובזה יישב קושיית העולם** (רש"ש לקמן פ"ה מ"א ומשך חכמה על רות ועוד) איך אמר בועז לנערים 'וגם שול תשולו לה מן הצבתים' הא הם מכשילים אותה באכילת טבל, אך לאמור שיכול בעה"ב להוסיף לא קשה.

פרק ד משנה יא

א. חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעל הבית שלאחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים של בעל הבית

מחלוקת ראשונים בביאור המשנה

א] שיטת **הר"ש והריבמ"צ** דברישא עדיין לא קצר (ונכתב אגב הסיפא, או דקמ"ל דאי"ז מלקט דאשתקד, שערי אמונה) **וע"כ הוי ודאי של בעל הבית**, ובסיפא התחיל בקצירה והחור במקום שעדיין לא קצר, מן המחובר ולא מן הלקט ולכך הם של בעה"ב. אבל שלאחר הקוצרים היינו שכבר התחיל לקצור שיש בהם משל עניים ולכן העליונים של העניים שמא הביאו מן הלקט.

ושיטת **רש"י בחולין דף קלד.** דאיירי בהתחיל בקצירה, אלא דברישא החור נמצא במקום שעדיין לא נקצר, ובסיפא נמצא במקום שנקצר. אבל להר"ש אם כבר התחילו לקצור אפי' אם הם במקום הקמה הרי זה לעניים שמא הביאו הנמלים לשם ממקום הקציר.

וכ' **הרש"ש** דלפי' זה פליג ר"מ אברישא נמי, וכ"כ **בדרך אמונה הל' מתנות עניים פ"ד ה"ב**. המשנה ראשונה כתב **דהרמב"ם שם** ס"ל כרש"י.

ב. רבי מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט

ביאור פלוגתת ת"ק ור"מ

ב] במה נחלקו ת"ק ור"מ: נחלקו בזה **רש"י ותוס' בחולין שם שיטת רש"י** דלת"ק אין דין 'ספק לקט לקט' ולר"מ יש דין של ספק לקט לקט. ומה שלת"ק העליונים לעניים, פי' הרא"ש דהם ודאי לקט, דבעה"ב מיד מעמר ולוקח את שלו. **שיטת תוס'** דלכו"ע יש את הדין, אלא שלת"ק התחתונים ודאי לא לקט, ולר"מ עדיין הם בגדר ספק.

וכתב **בדרך אמונה הנ"ל** דרש"י לשיטתו דר"מ חולק גם על הרישא וא"כ מיירי שכבר התחילו לקצור וכנ"ל וע"כ דלת"ק דאמר דחורים שבתוך הקמה של בעה"ב היינו משום דס"ל דלא אמרינן ספק לקט לקט. אבל **בשיטת הר"ש** י"ל דר"מ חולק רק על הסיפא ולא על הרישא, וכן מבואר **ברמב"ם הנ"ל** שפסק כר"מ ואעפ"כ כתב דחורים שבתוך הקמה הרי הן של בעה"ב, ומבואר דבזה לא נחלקו ר"מ ורבנן ולכן כתב הר"ש דמיירי שעדיין לא התחילו לקצור כלל דאין בזה ספק לקט.

מקור שיטת רבי מאיר

ג] בגמ' **חולין קלד.** מבואר דטעמא דספק לקט לקט דילפינן מדכתיב עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו. **והר"ש הביא מתו"כ והספרי** דילפינן מפסוקים אחרים.

באיזה ציורים ס"ל לר"מ ספיקו לחומרא

ד] **ובגמ' שם** מקשה דתנן גר שנתגייר והיתה לו פרה נשחטה עד שלא נתגייר פטור ממתנו"כ משנתגייר חייב ספק פטור שהמוציא מחבירו עליו הראיה אלמא ספיקא לקולא ואילו ממתני' דספק לקט לקט מבואר דספיקא לחומרא, ומתרצת הגמ' אמר רבא הכא פרה בחזקת פטורה קיימא הכא קמה בחזקת חיובא קיימא. ופרש"י דפרה כשתעמידה על חזקתה הראשונה הרי היא פטורה דבחזקת עכו"ם קיימא ואילו קמה בחזקת חיוב היא דמעולם היא עומדת לכך שתתחייב בלקט דשל ישראל היא.

סיכום הסוגיא הוא: 'ספק לחומרא' הוא באחד מהשנים, או שיש ספק איסור כגון חלה, או חזקת חיוב כגון לקט, אך בפרה שאין את שניהם, פטור מספק. ובמתנ"ע עצמה איכא ג' גוונים: א. חורי הנמלים דמתני' דיש חזקת חיוב וחייב. ב. גמ' בחולין שם בסוף הסוגי' גבי גר שקצר, דאין חזקת חיוב, ופטור. ג. יש יד לפאה, להר"ן נדרים דף ז. פטור דאין חזקת חיוב. ולראשונים שם חייב.

אמנם דעת **הירושלמי** כאן בדברי ר' יהודה בן אגרא, שגם בספק גר שנתגייר לגבי פאה, שאין חזקת חיוב, אמרינן ספק לקט לקט, ודלא כהבבלי.

הגדרת הדין

ה] יש לחקור בתי' הגמ' בחולין 'פרה בחזקת פטור, קמה בחזקת חיוב'. מה הדין בספק השקול ללא חזקות. האם בשביל לפטור, בעינן 'חזקת פטור' או דסגי שאין 'חזקת חיוב'. כלומר: האם ה'חזקת חיוב' הוא העיקר לחייב, וכשאין חזקת חיוב פטור, ואי"צ 'חזקת פטור' כדי לפטור (וכוונת הגמ' היא דבפרה אין חזקת חיוב). **או דילמא להיפך, דחזקת פטור** הוא העיקר כדי לפטור, ואם אין חזקת פטור חייב הגם שאין חזקת חיוב. דבפשיטות חדא לאו דוקא, דמ'פרה בחזקת פטור קיימא' משמע דבספק שקול חייב ליתן משלו, ומ'קמה בחזקת חיוב קיימא' משמע להיפוך דבספק שקול פטור מספק, א"כ מה העיקר.

ובפשטות, דאין 'חזקת חיוב' עיקר. דכבר נתקשו בזה האחרונים מה הכוונה 'קמה בחזקת חיוב' היכן היה כאן מצב של ודאי, הא יש כאן ספק גמור על הגרגרים אי לקט הם או לא. אלא ע"כ דהעיקר דאין חזקת פטור, וכ"כ **הטו"א בר"ה** (יד:) **ובקונטרס הספיקות** (כלל א' אות ט'). ולפי"ז קשה מדוע בחורי הנמלים אין 'חזקת פטור', הרי מתחילה היתה ודאי של בעה"ב, ואח"כ איכא ספק אם נתחדש עליו דין לקט. וביאר **בקונטרס הספיקות שם** 'משום דקמה לכך עומדת'. **ובקה"י** (חולין סי' לט) **כתב דהא ודאי דאין קצירה בלא לקט** (עי' פ"ה משנה א') **וא"כ יש ספק על גרגרים אלו מנין הם.** (ויש להעיר ע"ז מדברי הר"י בן מ"צ במשנה הקודמת, שראש המגל הוי לעניים מדין ספק לקט לקט, והרי שם הספק הוא אם נעשה לקט, ולא מהיכן הגיע).

ובאחרונים מצינו דהעיקר הוא חזקת חיוב, ובביאור הקושיא הנ"ל היכן איכא חזקת חיוב, ביארו דאי"ז חזקת חיוב ככל חזקה דמעיקרא, אלא ביארו בכמה לשונות: **המהרי"ט** חו"מ סי' קכד כתב וז"ל 'דאיתחזיק לקט באותה שדה רק לא ידעינן כמה אבל בדבר שאפשר שאין לעניים חלק בו כלל ולא איקבע לעניים צד חיוב ודאי פטור'. **ובמלבושי יו"ט** (הו' בקה"י שם) **תמה ממשנה לקמן פ"ז מ"ד שעוללת שיש ספק אם יש לה כתף ונטף או לא אמרינן ספק לעניים, אע"פ שאין שם איתחזיק עוללת** (ואפילו אם יש ודאי עוללות אחרות בשדה, אין זה שייך להספק שבעוללת זו).

ובחזו"א יו"ד מתנו"כ סי' ז סק"ו כ' דחזקת חיוב היינו שהשדה ודאי מחוייבת במצות לקט. **ובברוך טעם** כ' וז"ל: נ"ל דכוונת הגמ' דל"א ספק מתנות להחמיר אלא היכי שהי' בודאי חיוב נתינת מתנות ועזיבת לקט שכחה ופאה, רק שנולד ספק אם כבר יצא כל חיובו או נשאר עוד מקצת חיוב. בכה"ג הוא דאמרי' ספיקא להחמיר. דגלי קרא עני ורש הצדיקו.

ובישועות ישראל סי' מ"ב כ' ליישב לפי"ד הרמב"ם דכל הספק הוא רק אי הוי לקט משנה זו או משנה שעברה, א"כ יש ממש חזקת לקט גמורה, דפעם היה ודאי לקט, והוי ספק אם כבר נתייאשו.

מח' הראשונים בנדרים

ו] נחלקו **הראשונים בנדרים דף ז.** בסוגיא דיש יד לפאה. שיטת **הרמב"ן והרשב"א** דפסקינן לחומרא **ושיטת הר"ן** דנקטינן לקולא. והק' הר"ן מסוגיין דספק מתנ"ע לחומרא רק מכיון דיש חזקת חיוב ולא מחמת דהוי ספק איסור, ובסוגיא שם אין חזקת חיוב דהספק שם אי הוסיף עוד פאה יותר מחיובו או לא. ויש לברר מה יענו הראשונים על קו' הר"ן: הרבה אחרונים תירצו דכאן הוי ספק איסור נדר, ולא שייך כאן הכלל דספק מתנ"ע לקולא. ובדעת הר"ן עי' **בשלמי נדרים.**

ובמחנה אפרים (הל' צדקה סימן ב') כתב, דהרשב"א סובר שאין עניים קונים באמירה בלחוד, ורק יש עליו נדר שחייב לקיים דיבורו ליתן לעניים, והוי ספק אי חל עליו הנדר, והוי זה ספיקא דאיסורא ככל ספק נדרים דאזלינן לחומרא. אך הר"ן סובר דהאומר סלע זה לעניים, באמירה בלחוד זכו בו עניים, דאמירה לעני עושה קנין, ונעשה כבר ממון עניים, ותו אין עליו שום נדר כלל, והוי ספק ממון ולא ספק נדר. וע"ע **באבי עזרי הל' מתנות עניים פ"ח ה"ב** בביאור המחלוקת.

קושיית המרדכי

ז] **רעק"א על מתני' הביא קושיית המרדכי** (חולין סי' תשל"ז) **בשם רבינו** משולם מדוע לא ניזיל בתר רובא שרוב קמה דבעה"ב, ותי' דגם במקום שיש רוב איכא דין צדק משלך וכו'. והקשו **בטו"א ובקונטרס הספיקות הנ"ל** עצומה, הא קיי"ל דרובא וחזקה רובא עדיף. ואם כשיש חזקת פטור הוי לבעה"ב כ"ש כשיש רוב. אכן כ"ז אם הך חזקת חיוב היינו כפשוטו מדין חזקה דמעיקרא, אבל לפי' **המהרי"ט והחזו"א הנ"ל** דאי"ז כפשוטו מדין 'חזקה', א"ש.

עוד תי' במרדכי דחשיב כל קבוע כמע"מ, ובטו"א תמה דהרי זה פריש לחור, וכבר הקשה זה במרדכי ישן בחולין שם, ותירץ שבכל חור ודאי יש גם מן הלקט.

והנה **לפירוש הרמב"ם כמו שביאר התוי"ט** דמה שבחור ודאי לקט הוא, דל"ש שנמלים יביאו מהקמה וכמו **שכ' הרא"ש** דהוא מעמר לאלתר. אלא דהספק אי מלקט שנה שעברה ויש בה היתר נמושות או משנה זו. ול"ש בזה רוב, וכי יותר מסתבר דזה משנה שעברה מאשר משנה זו. ועי' **רדב"ז הלכות מתנות עניים פ"ד ה"ט** שכ' דספק לקט לקט אמרינן, ולא ספק ספיקא, ויל"ע לדעת המרדכי, אם ס"ס הוא מטעם רוב, א"כ גם בזה לעניים.

מעשרות בספק לקט

ח] **בתוי"ט פ"ה מ"א** כ' שספק לקט פטור מן המעשרות בתורת ודאי.

וכן פסק **בדרך אמונה כאן בשם המשנה ראשונה**, דשוינהו רחמנא לספק לקט כודאי, **ובמקד"ד סי' סב** דן ותלה זאת בפסוקים שהביא הר"ש. **ובשערי אמונה** כאן כ' די"ל דכיון דהפטור ממעשר הוא מדין 'ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה', ממילא כיון שמצד הדין כשיש ספק מותר לעני ליקח, נקרא ידך וידו שוים. ועי' **תורת זרעים פ"א מ"א.**

הקושיא מדמאי

ט] הקשה **בשו"ת מהרי"ט** (ח"א סי' ל"ט), מדוע אין חיוב מעשר עני בדמאי הרי ספק מתנות עניים לעניים במקום שיש חזקת חיוב, מדין צדק משלך ותן לו. **א. בטורי אבן** (ר"ה יד.) **והחת"ס** (יו"ד סי' ר"מ) **תירצו** שמה"ת רוב עמי הארץ מעשרים, ורק חכמים החמירו לעשר, ועל **הממון לא גזרו.** (ובשער המלך מעשר פ"ט ה"ב הביא שכ"כ בתוס' ב"ב פא: ד"ה אלא, שהטעם שאי"צ נתינה בדמאי הוא כיון שהוא מדרבנן). **ויש לעיין** מלשון **הגמ' סוטה מח.** 'המוציא מחבירו עליו הראיה', ועוד קשה לפי מש"כ **המרדכי חולין סי' תשל"ז** שגם במקום שיש רוב אמרינן צדק **משלך ותן לו,** (ויש לחלק דד' המרדכי הם ברובא דאיתא קמן, משא"כ בדמאי הוי רובא דליתא קמן, וכ"כ בנשמת חיים בתוס' חיים פ"א מ"א).

ב. לכאורה לפי דברי התוס' בכורות כ. (ד"ה ואי בעית) **שדמאי אינו נחשב** בחזקת חיוב משום דשמא הכניסו במוץ, ניחא, דכאשר אין חזקת חיוב לא אמרינן צדק משלך ותן לו.

ג. בספר ערכי תנאים ואמוראים ערך רבי יהודה בן אגרא כתב ליישב שאצל החבר לא היה חזקת חיוב, ומה שהיה חזקת חיוב אצל המוכר אינו מחייב את הלוקח, עי"ש.

ד. ביד דוד (יומא ט.) **כתב ליישב ע"פ דברי הירושלמי** (דמאי) **שגם חכמים** מודים שלא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אלא שהחמירו חכמים להפריש כיון שאין הפסד בדבר, שהרי מעשרן והן שלו, ולפי"ז ל"ק כיון דלא חיישינן כלל שלא הופרש, ורק לרווחא דמילתא צריך לקרוא שם.

פרק ה משנה א

א. גדיש שלא לוקט תחתיו כל הנוגע בארץ הרי הוא של עניים

ביאור הקנס דמתני'

א] **הר"ש הביא מהירושלמי** שטעמא דכל הנוגע בארץ הוא של העניים משום דהגדיש את העומרים ע"ג הלקט קנסוהו שכל הנוגע בארץ יהיה של העניים. ואע"פ שאין ראויה לעשות יותר מארבעת קבין לקט לכור כמבואר בסיפא. ובירושלמי מבואר עוד דאפילו הגדיש בשוגג ואפילו הגדיש חיטים ע"ג שעורים ואפילו קרא לעניים בואו וטלו לכם ולא באו נמי קנסוהו שכל הנוגע בארץ הרי הוא לעניים.

וכתב **המשנה ראשונה** דמדברי **הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ד ה"ו** משמע דכל זה דוקא כשידוע שהיה שם לקט אלא דאין ידוע כמה לקט היה אבל אם אין ידוע כלל אם היה לקט לא קנסינן אלא אומדין אותה כמה לקט היא ראויה לעשות, אבל **בדרך אמונה שם בביאור הלכה** כתב דכיון דסתמא כל שדה ראויה לעשות לקט עכ"פ בשיעור ד' קבין לכור א"כ אפילו אם אין יודעין בודאי שהיה בה לקט הרי זה כאילו ידוע שהיה בה מכח האומדנא.

אם דינא דמתני' שייך לספק לקט לקט

ב] **הרמב"ם פ"ד ה"ו-ז** כתב וכל השבלים הנוגעות בארץ כולן לעניים מפני שאין אנו יודעים איזו היא מהם שהיתה לקט וספק מתנו"ע לעניים שנא' תעזוב הנח לפניהם משלך. ולמה אין אומדין אותה ולתן לעניים מה שראויה לעשות לקט מפני שעבר והגדיש על הלקט קנסוהו והקשה **הרדב"ז** דהרי בירושלמי מבואר דהטעם משום קנס וכמש"כ הרמב"ם בעצמו וא"כ למה כתב הרמב"ם בה"ו דהטעם משום ספק מתנו"ע לעניים. ותי' דאילולי ספק מתנו"ע לעניים לא היו קונסין אותו אבל אחר הדין דספק לעניים לכן אף במקום דליכא ספק קנסוהו.

הפקר ב"ד הפקר

ג] **בירושלמי הו' בר"ש** איתא רבי אמי בשם ריש לקיש דב"ש היא דאמרי הפקר לעניים הפקר [והיינו מדקתני כל הנוגע בארץ הרי הוא של העניים ולא קתני מעשר ונותן לו, והרי לא היה הפקר רק לעניים]. א"ר יוסי שמענו שהוא פטור ממעשרות שהפקר בית דין הפקר דכתיב כל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה מנין שהוא פטור מן המעשרות. ר' יוחנן בר יצחק בר אחא שמע לה מן הדא אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זה מעוברת בחדש אחד שהוא מוסיף לא פטור מן המעשרות הוא. פירוש דבית שמאי היא פלוגתא לקמן פ"ו מ"א אבל לבית הלל לא הוה קנסינן ליה משום דמדאורייתא חייב במעשר והעני נוהג בו דין לקט, רבי יוסי סבר דאפי' לב"ה פטור משום הפקר ב"ד כדדריש מקרא דיחרם כל רכושו ור' יוחנן מייתי ראיה מב"ד שעיברו את השנה שלא כדין.

ומבואר מדברי הירושלמי דנחלקו ר' אמי ור' יוסי האם הפקר בי"ד מהני לפטור ממעשר או דהוי הפקר לעניים דלב"ה אינו פוטר ממעשר. וביאר **בהגהות הגראמ"ה** דלר' אמי דמתניתין כב"ש א"צ כלל לדין הפקר בי"ד הפקר אלא דקנסו חכמים את בעה"ב שיפקיר רק לעניים משא"כ לב"ה דהפקר לעניים אינו הפקר ל"מ מה שיפקיר בעה"ב לעניים ולכן מוקי מתניתין כב"ש.

והנה **בשו"ת חת"ס חו"מ סי' ר"ה** הקשה השואל דהרי פטור פאה ממעשר ילפינן מכי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שידך וידו שוין בו וא"כ אף לב"ה דהפקר לעניים אינו הפקר מ"מ כיון דחייב בעה"ב להניח כל מה שנוגע בארץ לעניים הרי קרינן ביה ידך וידו שוין בו כמו בהפקר ויפטר ממעשר, ותי' החת"ס דלא ילפינן מהאי קרא אלא דבר שיש לו נחלה ע"פ ה' כגון לקט שכחה ופאה משא"כ הכא דע"פ דין אין ללוי חלק ונחלה בו ואך דחכמים חייבוהו להפקיר בכה"ג אינו פטור אלא דומיא דשמיטה ד הוי הפקר לעניים ולעשירים.

ובסברת ר' יוסי ביאר **בתוספות רעק"א** דהא דלב"ה הפקר לעניים אינו פוטר ממעשר היינו משום דהפקר לעניים לא הוי הפקר כלל ואינו חל משא"כ הכא דמכח הפקר ב"ד הוי הפקר לעניים מהני ההפקר אף לב"ה לפטור ממעשר. **ובתפארת ישראל** הוסיף לבאר דלב"ד יש כח להפקיר לעניים בלבד אע"פ דבעלמא אי"ז הפקר עי"ש ובהגהות הגראמ"ה כתב דבעלמא אם הפקיר רק לעניים יכול לחזור בו קודם שזכו כיון דלא חל ההפקר ולכן אף אם לא חזר בו וזכו אין פוטר ממעשר דהוי כנותן מתנה משא"כ בהפקר בי"ד דאינו יכול לחזור בו חשיב הפקר ופוטר ממעשר. אמנם **בביאור הגר"א** פי' דב"ד הפקירו את כל הנוגע בארץ אף לעשירים אלא דמ"מ העשירים אינם יכולים ליטול כיון דמעורב בזה הלקט של העניים. ועי' **משנת רבי אהרן זרעים סי' א** בביאור פלוגתת החת"ס והגר"א דנחלקו בגדר הפטור הפקר ופאה ממעשר, אם הם שתי דינים נפרדים או לא, ואם פאה מדרבן פוטרת ממעשר.

ביאור הר"ן בנדרים

ד] **הר"ן בנדרים מד:** וז"ל, ובודאי שחייבוהו במעשר כיון דמדאורייתא לא הוי הפקר דנהי שהיו יכולים לפטרו משום דהפקר ב"ד היה הפקר אפילו הכי לא באו חכמים להקל ולפטור מן המעשר מה שהוא חייב בו